

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН ТА ПРИХОВАНОГО ПРОТЕКЦІОНІЗМУ

© 2017 СЕРПУХОВ М. Ю., МАЗОРЕНКО О. В.

УДК 339.5

Серпухов М. Ю., Мазоренко О. В. Систематизація інструментів торговельних війн та прихованого протекціонізму

Стаття присвячена проблемам торговельних війн та прихованого протекціонізму в процесі здійснення міжнародної торгівлі. Основною метою дослідження є систематизація торговельних бар'єрів та інструментів, що використовуються в торговельних війнах між країнами. Проаналізовано основні інструменти торговельних війн, визначено перелік ключових інструментів, що використовуються в торговельних війнах між країнами, а також розглянуто можливий вплив цих інструментів. У результаті статистичного аналізу визначено основні торговельні бар'єри та найбільш популярні сектори економіки, в яких застосовуються інструменти протекціонізму. Також визначено основні інтервенції, що застосовуються різними країнами світу по відношенню до української продукції, та групи українських товарів, до яких застосовується найбільше обмежень країнами світу. Узагальнено висновки щодо протидії та адаптації до найбільш популярних інструментів протекціонізму в процесі активізації експортної діяльності країни.

Ключові слова: торговельні війни, торговельні бар'єри, протекціонізм, міжнародна торгівля.

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 14.

Серпухов Максим Юрійович – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: maximserpuhov@gmail.com

Мазоренко Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедра менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: oksana.mazorenko@gmail.com

УДК 339.5

UDC 339.5

Серпухов М. Ю., Мазоренко О. В. Систематизація інструментів торговельних війн та прихованого протекціонізму

Serpukhov M. Yu., Mazorenko O. V. Systematizing the Instruments of Trade Wars and of Concealed Protectionism

Стаття присвячена проблемам торговельних війн та прихованого протекціонізму в процесі здійснення міжнародної торгівлі. Основною метою дослідження є систематизація торговельних бар'єрів та інструментів, що використовуються в торговельних війнах між країнами. Проаналізовано основні інструменти торговельних війн, визначено перелік ключових інструментів, що використовуються в торговельних війнах між країнами, а також розглянуто можливий вплив цих інструментів. У результаті статистичного аналізу визначено основні торговельні бар'єри та найбільш популярні сектори економіки, в яких застосовуються інструменти протекціонізму. Також визначено основні інтервенції, що застосовуються різними країнами світу по відношенню до української продукції, та групи українських товарів, до яких застосовується найбільше обмежень країнами світу. Узагальнено висновки щодо протидії та адаптації до найбільш популярних інструментів протекціонізму в процесі активізації експортної діяльності країни.

The article is concerned with the problems of trade wars and hidden protectionism in the process of implementing international trade. The main purpose of the research is systematization of trade barriers and instruments used in the trade wars between countries. The basic instruments of trade wars have been analyzed, a list of the key instruments used in the trade wars between countries has been defined, and also the possible influence of these instruments has been described. The statistical analysis has resulted in identifying the main trade barriers and the most popular sectors of the economy in which protectionism instruments are applied. The authors have also defined the main interventions applied by different world countries in relation to Ukrainian products and groups of Ukrainian goods to which the most restrictions by the world countries are applied. The conclusions on counteraction and adaptation to the most popular instruments of protectionism in the process of activation of the export activity of country have been generalized.

Keywords: trade wars, trade barriers, protectionism, international trade.

Fig.: 4. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 14.

Ключевые слова: торговельні війни, торговельні бар'єри, протекціонізм, міжнародна торгівля.

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 14.

Серпухов Максим Юрьевич – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту ВЗД, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: maximserpuhov@gmail.com

Мазоренко Оксана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: oksana.mazorenko@gmail.com

Serpukhov Maksym Yu. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of International Economics and Foreign Economic Activity Management, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: maximserpuhov@gmail.com

Mazorenko Oksana V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management and Business, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: oksana.mazorenko@gmail.com

Основою розвитку економіки країни є її експортна діяльність, яка дозволяє, поглиблюючи власну спеціалізацію, експортувати продукцію та отримувати валютну виручку, за яку можна купувати необхідні країні товари. Збільшення експортної діяльності – це шлях до добробуту країни та усіх її громадян. Сучасна динаміка експорту продукції України протягом останніх років – негативна. На даний час вітчизняні ек-

портери стикаються з величезними проблемами, які полягають у посиленні жорсткої конкуренції на світових ринках, знаходяться під впливом торговельних війн та економічних блокад, страждають від прихованого протекціонізму та дискримінації на світових ринках.

У сучасні дослідження теоретичних концепцій міжнародної торгівлі та торговельних війн значний внесок зробили вчені: Дідьєр Брандао, М. Пінат (*Didier Bran-*

dao, D. T., Pinat, M.) дослідили взаємозв'язок природи зв'язку між торгівлею та економічним зростанням і добробутом та вплив структури торговельних зв'язків на економічне зростання [9]; С. Евенетт (Evenett, S.) досліджує природу прихованого протекціонізму та його вплив на міжнародну торгівлю та економічні процеси [11]; аналізу стану та можливостей міжнародних інституцій з лібералізації міжнародної торгівлі та протидії протекціонізму присвячено дослідження Л. Баччіні та С. Кім (Baccini, L., Kim S. Y.), в якому також відмічено неефективну роботу міжнародних інститутів у процесі лібералізації торгівлі [8]; актуальним питанням імпортозаміщення в Україні присвячено працю А. Мазаракі та Т. Мельник [4]; дослідження політики імпортозаміщення як фактора підвищення конкурентоспроможності економіки України присвячено працю О. Болотної та Т. Ларіної [1]; дослідженням аспектів зовнішньоторгівельної політики, спрямованої на імпортозаміщення, присвячено роботу І. Дунаєва та В. Бабаєва [2]; впровадження стратегії імпортозаміщення на промислових підприємствах досліджували Ю. Шипуліна та Т. Кисіль [6]; Е. Менсфілд та Дж. Певехаус (Mansfield, E. D., Pevehouse, J. C. W.) досліджують питання інституційних бар'єрів крізь призму підписання угод про преференційну торгівлю між окремими країнами, що, з одного боку, сприяє поживленню торгівлі між країнами – учасниками угоди, а з іншого – створює бар'єри в торгівлі з іншими країнами [13]; В. Марано (Marano, V.) зі співавторами дослідили питання впливу на торгівлю між країнами внутрішніх та зовнішніх економічних конфліктів, відмітили критичну роль внутрішніх економічних конфліктів для зовнішньої торгівлі країни [14]; питанням торговельної політики, виявленню чутливих галузей економіки в рамках створення торговельних угод займалися А. Дирдорф, До Куан-Тан, А. Левченко (Deardorff, A., Quyn-Toan, V. Do) [7].

Метою роботи є оцінка торговельних бар'єрів та інструментів, що використовуються в торговельних війнах між країнами.

Серед сучасної практики торговельних війн слід визначити основні напрями ведення торговельної війни: наступальна та оборонна торговельна війна.

Наступальна торговельна війна – запровадження країною інструментів активізації експортної діяльності або імпортозаміщення в торгівлі між країнами з метою підтримки національного виробника.

Оборонна торговельна війна – запровадження торговельних бар'єрів у торгівлі між країнами з метою відстоювання власних економічних інтересів або протидії інструментам протекціонізму з боку інших країн.

Узагальнюючи значну кількість торговельних конфліктів між країнами, які розглянуті в роботі [5], вдалося встановити загальні характеристики використання інструментів торговельних війн, що наведено в табл. 1.

Як видно з табл. 1, для окремого виду торговельної війни притаманні характерні риси та інструменти, що використовуються під час самої торговельної війни. Загальний розподіл на наступальну та оборонну торговельну війну характеризує позицію держави відносно торговельного конфлікту та коло інструментів, які можливо використовувати. Розуміння процесів ведення торговельних війн дозволяє розробити відповідний інструментарій протидії та запобігти їх веденню.

Таким чином, аналіз найбільш поширених інструментів (рис. 1), що застосовуються в торговельних війнах, свідчить про активізацію розвитку торговельних війн у міжнародній торгівлі. Окремі інструменти спрямовані на захоплення нових ринків за допомогою нечесної конкуренції та використання антиконкурентних інструментів, а інші є результатом відповіді на ці дії.

Визначення ролі кожного з найбільш поширених інструментів, що застосовуються в торговельних війнах, наведено в табл. 2.

Як бачимо з аналізу табл. 2, частина інструментів ініціює торговельні війни, а частина є відповіддю країни

Таблиця 1

Характеристика інструментів торговельних війн (розробка автора)

Торговельна війна	Інструменти
Наступальна	Експортні субсидії, стимулювання експорту
	Фінансові підтримка експортерів
	Використання демпінгових цін
	Поширення неправдивої інформації про товари конкурентів
	Лобювання інтересів через політичний вплив (преференціальна торгівлі)
	Валютна політика (девальвація національної валюти, недопущення її укріплення)
Оборонна	Імпортозаміщення продукції (субсидювання власних виробників)
	Антидемпінгові імпорتنі мита
	Зниження імпортних квот
	Митні обмеження на імпортну продукцію
	Підвищені вимоги санітарно-технічного характеру до товарів-конкурентів
	Зниження експортних мит

Джерело: авторська розробка.

Рис. 1. Найбільш поширені інструменти, які застосовують у торговельних війнах між країнами, од.

Джерело: складено за [12].

Таблиця 2

Характер впливу найбільш поширених інструментів, які застосовують у торговельних війнах між країнами

Інструменти створення торговельних бар'єрів	Роль у торговельній війні
Антидемпінгові	Відповідь на прояви демпінгу (нечесну конкуренцію)
Імпортні мита	Захист внутрішнього ринку та національних виробників
Фінансування експорту	Збільшення ринкової частки та обсягів експорту
Державний кредит	Збільшення ринкової частки та обсягів експорту або стимулювання імпортозаміщення
Антисубсидії	Відповідь на прояви демпінгу (нечесну конкуренцію)
Фінансові гранти	Збільшення ринкової частки та обсягів експорту
Доступ до ринку праці	Захист внутрішнього ринку
Місцеві джерела	Інструменти (адміністративного характеру), спрямовані на обмеження вільної конкуренції з метою підтримки вітчизняного виробника
Субсидювання виплати відсотків	Збільшення ринкової частки та обсягів експорту
Податкове та соціальне страхування	Збільшення ринкової частки та обсягів експорту

на застосовані проти неї прояви нечесної конкуренції та обмеження рівних прав торгівлі на міжнародному ринку.

Подальший розгляд сучасного стану торговельних війн потребує аналізу секторів, в яких створюються торговельні бар'єри та відбуваються прояви нечесної конкуренції. Найбільш популярні сектори, в яких було створено торговельні бар'єри в міжнародній торгівлі за 2009 – 2017 рр., наведено на рис. 2.

Як бачимо, найбільша кількість торговельних бар'єрів була створена в галузі промисловості, зокрема в таких товарних групах: вироби із заліза та сталі, автомобілі та причепа, органічні хімікати, інші металеві вироби, машини для видобутку корисних копалин, побутові прилади, скло та вироби з нього, електродвигуни та інші. Серед цих товарних груп в основному – промислова продукція, що свідчить про високий ступінь конкуренції в цих галузях.

Таким чином, діалектика торговельних війн у міжнародній економіці починає свій розвиток з примітив-

них форм протекціонізму із застосуванням військової сили та поступово трансформується в широке розмаїття інструментів створення торговельних бар'єрів за окремими галузями економіки. Проходячи шлях від первинного протекціонізму до сучасних форм прихованого протекціонізму, суспільство формально визнає вільну торгівлю як найбільш ефективну форму співробітництва, але при цьому в міжнародній торгівлі збільшується кількість торговельних війн.

Інструменти протекціонізму використовуються в різній мірі. Так, згідно з [11] найбільш популярними інструментами є державна підтримка, заходи торговельної оборони, тарифні й нетарифні бар'єри (рис. 3).

Серед основних інструментів протекціонізму найбільшу частку займають традиційні торговельні обмеження (такі як заходи із захисту торгівлі, збільшення тарифів та експортні податки та обмеження). Окрім значених, популярними інструментами також є державна підтримка, заходи з фінансування торгівлі (які часто мають протекціоністський характер) та фіскальні стимули до експорту.

Рис. 2. Найбільш популярні сектори, в яких створено торговельні бар'єри в міжнародній торгівлі за 2009–2017 рр., од.
 Джерело: складено за [12].

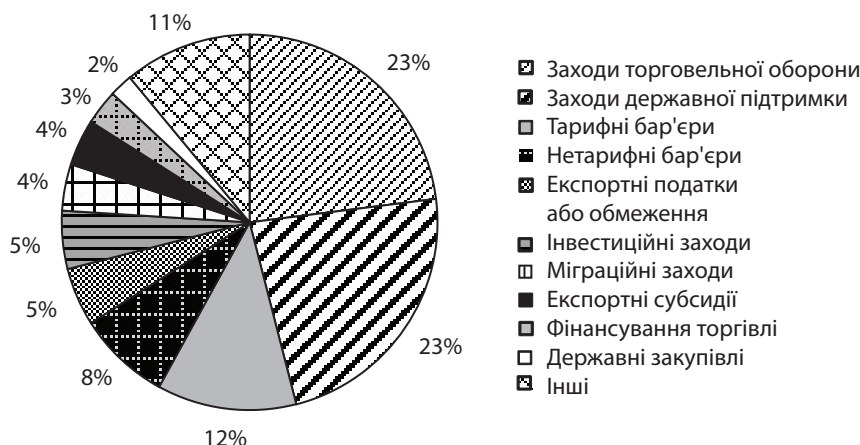

Рис. 3. ТОП-10 заходів, що застосовуються для дискримінації іноземних комерційних інтересів

Джерело: складено за [10].

Розглянемо, які ж інструменти протекціонізму стримують експорт української продукції на міжнародні ринки. Так, на сьогоднішній день, за даними [12], діють 2024 інтервенції, з яких 1408 є обмежувачами. При цьому, 47,34% української продукції підпадають під зазначені обмеження. Найбільша кількість інтервенцій стосується таких секторів економіки України: вироби із заліза та сталі (457 обмежень); залізо та сталь (363); металеві конструкції та частини (130); зернові культури (92); інші готові металеві вироби (87); автомобілі, причепа та напівпричепа (79); основні неорганічні хімікати (67); основні органічні хімікати (57); добрива та пестициди (55); фармацевтична продукція (52).

Серед основних інструментів протекціонізму, що застосовуються до українських експортерів, є антидемпінгові процедури, антисубсидійна політика та гарантії, що реалізуються державою для підтримки національних виробників.

Більше 100 обмежень з боку країн світу мають 12 груп товарів, що виробляються в Україні (рис. 4).

Таким чином, застосовується багато обмежень для експорту українських товарів, зокрема до продукції із заліза та сталі, зернових культур, машин та устаткування.

Але слід зазначити, що в результаті підписання Угоди про асоціацію з ЄС з боку Європейського Союзу відбулося скасування та зниження деяких торговельних бар'єрів, зокрема ввізного мита. Так, за даними 2016 р. середні ставки ввізного мита до країн ЄС дорівнюють 0,5% за всією товарною номенклатурою, 0,6% за продукцією сільського господарства та 0,6% за продукцією промисловості. Зниження мита сприятиме активізації експорту товарів українського виробництва до країн ЄС.

Проте, як зазначається в [3], на сьогодні є чинними ряд тарифних і нетарифних торговельних бар'єрів між Україною та ЄС. Наприклад, з боку ЄС діють тарифні квоти на 36 груп сільськогосподарських сировинних

Рис. 4. Українські товари, до яких застосовується найбільше інтервенцій країнами світу

Джерело: складено за [12].

товарів. Також важливим бар'єром для активізації експорту українськими виробниками на європейський ринок виступають технічні бар'єри в торгівлі й санітарні та фіто-санітарні заходи. Адаптація до вимог якості та безпечності продукції, передбачених зазначеними обмеженнями, є складним, тривалим і витратним процесом, який стримує експортну діяльність підприємств України.

Отже, у торговельних війнах основним інструментом їх ведення є прихований протекціонізм, який має широкий інструментарій форм та різновидів, спрямованих на створення торговельних бар'єрів. За результатами дослідження встановлено, що торговельні війни мають різні форми: наступальну та оборонну. Відповідно до обраної позиції в торговельній війні країни використовують ті чи інші інструменти. Подальше дослідження інструментів прихованого протекціонізму та їх вплив на економіку країн та світову торгівлю дозволить поглибити розуміння природи торговельних війн та розробити заходи з протидії їм. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Болотна О. В., Ларіна Т. Ф.** Політика імпортозаміщення як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України. *Бізнес Інформ*. 2012. № 10. С. 23–25.
- 2. Дунаєв І. В., Бабаєв В. Ю.** Імпортозаміщення в контексті вибору механізмів державної зовнішньоторговельної політики України. *Державне будівництво*. 2012. № 1. С. 1–9.
- 3.** Зовнішньоекономічні відносини України з ЄС // Kyiv International Economic Forum. URL: <http://forumkyiv.org/uk/analytics/zovnishnoekonomichni-vidnosini-ukrayini-z-yes>
- 4. Мазаракі А., Мельник Т.** Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2012. № 6. С. 5–15.

5. Серпухов М. Ю. Прихований протекціонізм як інструмент сучасної міжнародної торговельної політики. *Економіка розвитку*. 2013. № 4. С. 23–27.

6. Шипуліна Ю. С., Кисіль Т. В. Впровадження стратегії імпортозаміщення промислових підприємства. *Економічний форум*. 2014. № 3. С. 214–221.

7. Deardorff, A. V., Quy-Toan, V. Do, Levchenko, A. A. Trade Policy and Redistribution when Preferences are Non-Homothetic. *Economics Letters*, 2017. Issue 155. P. 92–95.

8. Baccini, L., Kim S. Y. Preventing protectionism: International institutions and trade policy. *Review of International Organizations*. 2012. Vol. 7, Issue 4. P. 369–398.

9. Brandao, D. T., Pinat, M. The nature of trade and growth linkages. *Policy Research Working Paper*. 2017. No. WPS 8161. Washington, D. C.: World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/900341502818068705/The-nature-of-trade-and-growth-linkages>

10. Key Policy Options For the G20 in 2017 to Support An Open and Inclusive Trade and Investment System/Sait, A. M., Berger, A., Dadush, U. et al. URL: <http://hdl.handle.net/11540/6922>

11. Evenett, S. What Restraint? Five years of G20 Pledges on Trade. The 14th GTA Report/Centre for Economic Policy Research, 2013. URL: <http://www.globaltradealert.org/reports/26>

12. Global Trade Alert. URL: <http://www.globaltradealert.org>

13. Mansfield, E. D., Pevehouse, J. C. W. The Expansion of Preferential Trading Arrangements. *Studies Quarterly*. 2013. Vol. 57. Issue 3. P. 592–604.

14. Marano, V., Cuervo-Cazurra, A., Kwok C. The Impact of Conflict Types and Location on Trade. *International Trade Journal*. 2013. Vol. 27. Issue 3. P. 197–224.

REFERENCES

Baccini, L., and Kim, S. Y. "Preventing protectionism: International institutions and trade policy". *Review of International Organizations*. Vol. 7, no. 4 (2012): 369–398.

Bolotna, O. V., and Larina, T. F. "Polityka importozamishchennia yak faktor pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ekonomiky Ukrainy" [Importation substitution policy as a factor for increasing the competitiveness of Ukraine's economy]. *Biznes Inform*, no. 10 (2012): 23-25.

Deardorff, A. V., Do Quy-Toan, and Levchenko, A. A. "Trade Policy and Redistribution when Preferences are Non-Homothetic". *Economics Letters*, no. 155 (2017): 92-95.

Didier Brandao, T., and Pinat, M. "The nature of trade and growth linkages" Policy Research Working Paper. 2017. <http://documents.worldbank.org/curated/en/900341502818068705/The-nature-of-trade-and-growth-linkages>

Dunaiev, I. V., and Babaiev, V. Yu. "Importozamishchennia v konteksti vyboru mekhanizmiv derzhavnoi zovnishnyotorhovelnoi polityky Ukrainy" [Importation substitution in the context of the choice of mechanisms of state foreign trade policy of Ukraine]. *Derzhavne budivnytstvo*, no. 1 (2012): 1-9.

Evenett, S. "What Restraint? Five years of G20 Pledges on Trade. The 14th GTA Report". Centre for Economic Policy Research, 2013. <http://www.globaltradealert.org/reports/26>

Global Trade Alert. <http://www.globaltradealert.org>

Mansfield, E. D., and Pevehouse, J. C. W. "The Expansion of Preferential Trading Arrangements". *Studies Quarterly*, Vol. 57, no. 3 (2013): 592-604.

Marano, V., Cuervo-Cazurra, A., and Kwok, C. "The Impact of Conflict Types and Location on Trade". *International Trade Journal*, Vol. 27, no. 3 (2013): 197-224.

Mazaraki, A., and Melnyk, T. "Import ta perspektyvy importozamishchennia v Ukraini" [Imports and prospects of import substitution in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 6 (2012): 5-15.

Sait, A. M. et al. "Key Policy Options For the G20 in 2017 to Support An Open and Inclusive Trade and Investment System". <http://hdl.handle.net/11540/6922>

Serpukhov, M. Yu. "Prykhovanyi proteksionizm yak instrument suchasnoi mizhnarodnoi torhovelnoi polityky" [Hidden protectionism as an instrument of modern international trade policy]. *Ekonomika rozvytku*, no. 4 (2013): 23-27.

Shypulina, Yu. S., and Kysil, T. V. "Vprovadzhennia stratehii importozamishchennia promyslovykh pidpryemstva" [Implementation of the import substitution strategy of the industrial enterprise]. *Ekonomichnyi forum*, no. 3 (2014): 214-221.

"Zovnishnyoekonomichni vidnosyny Ukrainy z YeS" [Ukraine's Foreign Economic Relations with the EU]. Kyiv International Economic Forum. <http://forumkyiv.org/uk/analytics/zovnishnoekonomichni-vidnosini-ukrayini-z-yes>